

SPARRENHEUVEL

HERBEZOCHT

roel Steenberg

2013 – versie 1
2020 – versie 4

© 2020 Roel Steenbergen

Alle rechten voorbehouden. Dit verhaal mag voor individuele doeleinden gebruikt worden mits daarmee op geen enkele wijze commercie wordt bedreven en onder de nadrukkelijke voorwaarde dat bronvermelding plaatsvindt en de schrijver voor het gebruik wordt geïnformeerd.

Elk gebruik door een niet natuurlijk rechtspersoon is niet toegestaan zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de schrijver:

Contact: rasteenbergen1943@kpnmail.nl

1

De remblokken schuurden over de stalen wielen, schokkend en piepend kwam de trein tot stilstand. Nog één keer dreef een grote stoomwolk langs de ramen van de coupé.

“Dit is Ermelo, hier is Veldwijk, we zijn er,” zei mijn moeder en ik hoorde haar zuchten toen ze de grote tas uit het rek boven ons pakte.

We verlieten het station, een vrouw liep vlak naast mij. Ze knikte naar mijn moeder alsof ze elkaar vaker hadden gezien. Ze was ons al voorbij toen ze even haar pas inhiel. Ze keek naar mij.

“Zo, neemt u uw zoontje mee?” Het klonk niet vriendelijk, meer als een verwijt. Moeder knikte.

“Hij heeft toch geen idee wat er aan de hand is,” klonk het verontschuldigend.

Waarom zei mijn moeder eigenlijk dat ik niets in de gaten had? Natuurlijk

was dat niet zo. Ik had het zelf gehoord. Als we na het avondeten nog buiten mochten spelen, gingen we soms nog even op de hoek van de straat staan, bij de grote jongens uit de buurt. Ze hadden een keer over mijn vader gepraat. Hij zat in het gekkenhuis, hadden ze gezegd.

We liepen door een groot, openstaand hek. In de verte zag ik wel érg grote huizen. In één daarvan moest dus

mijn vader wonen. We liepen langs een groepje mannen, ze moesten al oud zijn. Alpinopetten op, lange jassen aan, kromme ruggen, een hark in de hand. Zo stonden ze daar doodstil rondom een kruiwagen. Sommigen keken met een lege blik naar mij. Ze zeiden geen woord.

“Waar woont pappa nu?”

“Zie je daar dat huis met dat rode dak en die heel grote boom met die hangende takken?” vroeg moeder. Ik knikte.

“Daar moeten we zijn,” zei ze zachtjes. Haar stem klonk onvast. Had dat te maken met die mannen die zo gek keken? Zou mijn vader ook zo kijken? Zou hij wel wat zeggen? Zou hij het wel fijn vinden dat ik kwam? Zou hij ... ik hield mijn pas in.

“Je bent zeker al moe?” Ik schudde heftig nee en ging van schrik weer wat sneller lopen.

“We zijn er bijna, dan kun je lekker uitrusten.” Ze glimlachte. Maar haar vingers spanden zich om mijn hand samen.

Het huis was nog veel groter dan ik eerst dacht. Aan de kant van de weg stond een bruin bord met witte letters, ‘Sparrenheuvel’ spelde ik. Wat een gekke naam, er was hier toch helemaal geen heuvel? Mijn moeder belde aan. Een man in uniform keek door het raam, hij zag ons staan. Even later hoorde ik een sleutel in het slot van de voordeur. Zaten die mensen dus tóch altijd opgesloten, zoals de jongens in de straat al hadden gezegd? Mijn vader dus ook? “U weet wel waar uw man is?” vroeg hij, “u vindt het wel, hè?”

Moeder liep zonder te antwoorden verder. We passeerden een deur met een heel groot raam van matglas. We sloegen linksaf. Nu was niet meer te zien of die buitendeur ook weer op slot was gegaan. In de lange gang waren ook weer mannen. Sommigen hingen wat tegen de muur, anderen zaten. Eén was heel erg krom en leek niet te kunnen bewegen. Ik was bang en had het liefst weg willen rennen. Moeder hield stil, deed een deur aan de linkerkant van de gang open en bleef even in de deuropening staan. Langs haar rug kon ik een heel grote, langwerpige kamer zien. Aan de linkerkant van de kamer, dichtbij het raam, stond een groot harmonium. Daar zat mijn vader. Ik herkende hem direct van de foto die op de schoorsteenmantel in de achterkamer van ons huis stond. We stonden er met z'n allen op. Die foto was gemaakt in het grote park het Engelse werk, bij de IJssel.

Zijn ene hand zat half in z'n jaszakje en de andere hand leunde op de rand van het harmonium. Toen hij mij zag keek hij even verschrikt maar al gauw verscheen een glimlach op zijn gezicht. Dit was dus mijn vader. Hij was gelukkig heel anders dan de mannen die ik buiten en op de gang had gezien. Ik trok me los uit de hand van mijn moeder en rende naar hem toe, liet me op zijn knieën glijden, sloeg mijn armen om zijn benen en duwde mijn gezicht tegen zijn buik. Niemand sprak een woord. Ik voelde hoe mijn vader onregelmatig ademhaalde en drukte me nog harder tegen hem aan. Tegelijk keek ik schuin omhoog. Zijn

bijna kale hoofd was voorovergebogen, er zat een groot litteken bovenop. Dat kwam van een operatie. Vader was enkele weken in het grote ziekenhuis in Utrecht geweest en ze hadden daar in zijn hoofd gekeken, had moeder ons verteld.

Ze was ondertussen ook bij ons gekomen en kustte mijn vader. Die hilde. Mijn moeder stond nu achter mij. Nog nooit had ik me zo gelukkig gevoeld, tussen hen in. Dat was nog nooit gebeurd.

“Daar had je natuurlijk helemaal niet op gerekend,” zei moeder met een trillende stem, “dat moet een hele verrassing voor je zijn.” Vader knikte. Ze streekte het litteken op zijn hoofd. “Wat is het al mooi genezen.”

“Wilt u een kopje thee?” verbrak iemand de stilte. Het was een zuster. Ze liep op ons toe en gaf mijn moeder een hand. Ze zakte wat door haar knieën en gaf ook mij een hand.

“Zo, mocht jij met je mamma mee?” Ik knikte alleen maar en keek vol ontzag naar een soort kap die ze op haar hoofd had en het grote witte schort die ze voor had.

“Wil je een beetje limonade?” vroeg ze. Toen ik ja knikte ging ze weer weg.

Mijn vader schoof de kruk van het harmonium wat heen en weer. De klep was omhoog. Er lag geen boek op het orgel. Ik bleef maar naar hem kijken en zag hoe zijn gezicht veranderde. Hij glimlachte nog wel maar toch was het anders. Hij schoof de kruk nog wat naar

achteren en ging zitten. Met zijn voeten bracht hij de pedalen in beweging, één kraakte. Ik hoorde de lucht door het orgel gaan en opeens waren er de orgelklanken. Die melodie kende ik. Mijn moeder had die gezongen toen ze een kaart van vader had gekregen, die hij in dat ziekenhuis in Utrecht had geschreven. 'Beveel gerust uw wegen, al wat u 't harte deert...' We hadden het lied op school niet geleerd, maar toch kende ik de woorden, zo vaak had mijn moeder dit vers gezongen. Wat kon mijn vader mooi spelen, zo wilde ik het later ook kunnen.

Opeens haperde de melodie, het orgel klonk steeds zachter. Het was alsof mijn vader even zocht hoe hij verder moest. Zijn linker hand bleef liggen op de toetsen. Met zijn rechterhand speelde hij verder. Het leek alsof hij ook de pedalen niet meer goed kon intrappen. Ik hoorde zijn stem, hij praatte meer dan dat hij zong: "Die wolken, lucht en winden, wijst spoor en loop en baan, zal ook wel wegen vinden, waarlangs uw voet kan gaan."

Tranen rolden over de wangen van mijn moeder. Hoewel me dat heel verdrietig maakte, kon ik toch niet huilen, want ik was immers ook blij! Dit is mijn vader, dacht ik, zo zal het altijd blijven. "Zal ook wel wegen vinden...". Mijn moeder herhaalde de woorden. Ze legde een hand op een schouder van mijn vader. Het orgel zweeg.

Ondertussen was de zuster met een dienblad binnengekomen. Ze was even blijven staan maar opeens

versnelde ze haar pas en greep een hand van mijn vader. Met haar andere hand probeerde ze het dienblad vast te houden. Dat ging niet goed, de theekopjes en mijn limonadeglas vielen op de grond. Ik kon niet zien wat er met mijn vader gebeurde. Alleen de hand die de zuster vasthield, die kon ik zien. Die trilde hevig. Toen zag ik ook hoe zijn lichaam schokte.

2

Ik sprong overeind. Mijn moeder probeerde me te grijpen, ze wilde me naar haar toetrekken, maar ik rukte me los en liep zo hard ik kon naar de kamerdeur. De andere mannen in de kamer maakten allerlei gekke geluiden. Eenmaal op de gang kon ik ook daar de zuster nog horen roepen. Ik rende, steeds harder. Deuren gingen open. Een man in een wit pak liep hard in de richting van de kamer waar mijn vader was en ik botste bijna tegen hem op. De ijzertjes onder mijn schoenen klikten op de granieten vloer, overal was er lawaai. De mannen op de gang die zo stil hadden gezeten toen ik binnen was gekomen, strekten nu hun armen uit. Ze wilden me pakken, ik wist het zeker. Ik schreeuwde zonder dat er geluid uit m'n mond kwam. Er leek geen eind aan de gang te komen. Eindelijk, daar was de matglazen deur. Een hand greep me vast. "Laat me los," gilte ik, "laat me er uit!" Een vrouw in een witte jurk en met heel donker krullend haar hield me stevig vast.

“Laat me los,” schreeuwde ik, maar het lukte me niet om los te komen.

“Ga maar met mij mee,” hoorde ik haar zeggen. Toen gaf ik het op en zakte huilend door mijn knieën.

Voorbij – het was voorbij. Mijn vader zou nooit zo worden als al die andere mannen. Mijn vader zou doodgaan.

Misschien was dat al wel gebeurd.

3

Afrit 12 van de A 28. Hoe vaak was ik er langs gereden? Duizenden keren, realiseerde ik me. Slechts één keer eerder had ik afrit 12 genomen. Zonder ergens te stoppen was ik langs het wel veranderde maar toch nog heel herkenbare station en over het terrein van Veldwijk gereden. Het was me opgevallen, dat de afstand van het station naar Veldwijk veel groter was dan in mijn herinnering. Ik had de paviljoens aanschouwd. De aanblik daarvan was niet veel anders dan van de gebouwen in Assen en Wolfheze, waar twee psychiatrische instellingen stonden waar ik had gewerkt. Ach, dat ‘rijdende bezoek’ aan Veldwijk – het was al weer jaren geleden.

Hoe anders was het nu. Nadat ik rond half twee opnieuw langs het station was gereden, had ik mijn auto op een groot parkeerterrein van Veldwijk geparkeerd. Toen ik uitstapte, drong het tot me door dat ik op dat moment bijzondere grond

betrad, grond waarop ook mijn vader zijn voetstappen had gezet.

Daar was de kerk. Ook daar had hij gelopen, gezeten, geluisterd, gezongen. Hij had misschien wel op het orgel mogen spelen. Herinneringen van toen ik zes was drongen zich aan mij op. Hier had ik toen ook met mijn moeder gelopen.

Wat was ik verrast geweest toen ik drie maanden geleden werd uitgenodigd om uitgerekend in het Psychiatrisch Ziekenhuis Veldwijk een lezing te houden over mijn boek *Vacante verantwoordelijkheid in het ziekenhuis*.

“Ik ben Joke Saverius, psychiater in Veldwijk Ermelo, en ik heb uw lezing gehoord op een cursus voor medisch specialisten,” zo had ze zich gemeld. Het had even geduurd voor ik me een beeld van haar had kunnen vormen. Maar daarna herinnerde ik me al snel dat zij dezelfde vraag had gesteld die vaker tijdens zo’n cursus voor een mooie gedachtewisseling had gezorgd: “Je verhaal over vacante verantwoordelijkheid is zó vanzelfsprekend... hoe komt het dan toch dat we het blijkbaar zo moeilijk vinden om de eigen verantwoordelijkheid in het ziekenhuis te nemen?”

Het waren deze middag goede uren geweest. Uren waarin ik voor een groep artsen, verpleegkundigen en managers mijn verhaal had kunnen vertellen, waarna we samen een heel levendig gesprek hadden gevoerd. We hadden nog even nagepraat en daarna met een goed gevoel afscheid genomen.

Terwijl ik naar mijn auto liep om naar huis te rijden, kwam opeens een verlangen in mij op waaraan ik geen weerstand kon bieden. In plaats van rechtdoor te lopen nam ik een zijweg die mij – volgens een bordje – naar Sparrenheuvel zou leiden. Toen ik na een bocht en voorbij een bosschage het paviljoen zag liggen, verwarde de aanblik me. Ik besloot op de bank te gaan zitten die even verderop stond – ik wilde wel verder lopen maar aarzelde toch ook. Was het beter en veiliger om alleen maar op afstand naar Sparrenheuvel te kijken? Waren de tientallen jaren oude herinneringen niet voldoende? Zou ik voor een gesloten deur komen te staan en wat dan? Wie of wat zocht ik daarbinnen?

Zo moet ik daar een minuut of tien hebben gezeten toen van achter de bocht voetstappen de komst van een wandelaar aankondigden. Voetstappen van een vrouw, dat kon niet missen – haar schoenen klikten op het asfalt. Toen ik haar zag schrok ik. Het was Joke Saverius. ik merkte aan haar tred dat ook zij verrast was mij op de bank te zien zitten. Maar ze herstelde zich heel snel en bleef voor me staan.

“Ik had je hier helemaal niet verwacht. Ik moet nog even naar Sparrenheuvel.” Voor ik het wist had ik het gezegd: “ik ook.” Ik zag de verbazing in haar ogen.

“Misschien is het goed dat je ook even op de bank komt zitten, dan kan ik het uitleggen.”

Maar wat moest ik haar uitleggen? Er viel een stilte tussen ons. Hoe het kwam weet ik niet, maar in die stilte realiseerde ik me pas dat ze wel heel donker en krullend haar had; tegelijk hoorde ik de stem van mijn moeder, ze noemde de naam van een arts van Sparrenheuvel: dokter Saverius. Ja, zij had mij... was Joke...? Dat donkere haar, die krullen... zou haar moeder...?

Mijn stem doorbrak de stilte: “Misschien kunnen we samen oplopen naar Sparrenheuvel? Mijn vader heeft daar geleefd en is daar gestorven. Kan het zijn dat jouw moeder daar arts was?”

Ze antwoordde niet. Ze stond op, liep in de richting van Sparrenheuvel en ik liep met haar mee, misschien tweehonderd meter. Zwijgend.

Sparrenheuvel. Het bord, het schuine pad, het portiek, het balkon boven de deur. Ik herinnerde me alles. Ik had even mijn pas ingehouden maar

Joke stond al in het portiek, stak een sleutel in het slot, draaide die om en opende de deur. Ze wenkte dat

ik naar binnen kon gaan. Daar was de hal, daar was de matglazen deur, daarachter de lange gang. Ik was gekomen om Sparrenheuvel te herbezoeken.

4

Ik hoefde niemand iets te vragen want ik hoorde hem al aankomen. De ijzertjes onder zijn schoenen klikten op de granieten vloer.

Daar was hij, een jongetje van zes jaar. Hij probeerde mij te ontwijken, maar ik ving hem op, sloeg mijn armen om hem heen en drukte hem tegen mij aan.

Hij schreeuwde.

“Laat me los, laat me er uit!”

Hij snikte, zijn lichaam schokte.

“Ga maar met mij mee,” zei ik en dat was genoeg.

Mijn vader Berend Steenbergen stierf
op 3 januari 1950 in het
Psychiatrisch ziekenhuis Veldwijk in Ermelo.
Hij was 45 jaar oud.